

קול צופיך

מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

נח - תשס"א - מאת מרן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

השיעור לעילוי נשמת :

מרן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

עניית ברוך הוא וברוך שמו

הבו גודל לאלוקנו - זה ברוך הוא וברוך שמו

הטור מביא בסימן קכ"ד על הלכה ה' : "ושמעתי מאבא מרי שהיה אומר על כל ברכה וברכה שהיה שומע בכל מקום "ברוך הוא וברוך שמו", וזהו שאמר משה רבנו ע"ה : "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו".

ועוד, אפילו כשמזכירין צדיק בשר ודם צריך לברכו שנאמר : "זכר צדיק לברכה". כלומר, אם כשמזכירים צדיק שהוא בשר ודם צריכים לברכו וכמו שרש"י מפרש שלומדים מנח, ק"ו בן בנו של ק"ו כששומעים את שמו של ממ"ה הקב"ה בברכה, שצריך להזהר מאד לברכו ולענות ברוך הוא וברוך שמו בבחימת"ק כשהיו שומעים את שמו של הקב"ה היו משתחווים ואומרים בשכמל"ו, עיין מש"ב סי' קכ"ד ס"ק כ"ב .

תקנת חז"ל

והנה אע"פ שהטור כותב ששמע מאביו, הרא"ש, שהיה מברך, ומזה למד להלכה, עיין בספר ברכי יוסף או"ח, קכ"ד סק"ז שכותב : "הטור כתב שהיה זה מנהג אביו הרא"ש, ובספר חרדים דף מ"ב ע"א כתב דהכי איתא במדרש רז"ל ובסי' דבר שמואל סי' רצ"ה . ומביא מרן הב"ח בספרו רב פעלים ח"ב שאלה ל"ז ד"ה ועוד אני אומר : שהמדרש המובא בספר חרדים זה תיקון חז"ל לענות אחר הזכרת השם ברוך הוא וברוך שמו, ושיש בספר הכוונות משמעות גדולה לפי הסוד באמירת בהו"ש, עיי"ש.

ועוד נראה, דודאי הוא מטבע שטבעו חכמים, דהא מצינו בסידור כוונות הארז"ל שיש כוונות עמוקות בעניית ברוך הוא וברוך שמו, וכיון שיש כוונות בדברים אלו מוכרח לומר שהוא מטבע חכמים ואם הוסיף או גרע הרי זה משנה ממשטבע שטבעו חכמים ואינו אלא טועה ועיין יומא דף ל"ז, ומה שלמד מזה הפר"ח בסי' קכ"ח ס"ק י"ג .

כל המוסיף גורע

והני"מ היא על מה ששאלו את הב"ח על דרכם של אנשי סינגפור, שכשהיו אומרים שבע ברכות של חופה ברוך הוא וברוך שמו היו כל הקהל מוסיפים יחד 'אלוקינו מלך העולם'. וענה להם, שלומר אלוקינו היא בכלל ילא תשא שמע שוא" וחסור להזכירו לבטלה חוץ מייעלה ויבא' שאומרו ב'הרחמני' אם שכח ב"ח לאומרו במקומו אע"פ שיש בו כמה הזכרות, עיין רמ"א סי' קפ"ח סעי' ז', ומג"א ס"ק י' והאריך להוכיח כן. ועוד, שבהזכירו דברים נוספים הוא משנה ממשטבע שטבעו חכמים לומר ברוך הוא וברוך שמו ותו לא. וכן כותב, שלא להוסיף עליו 'הגדול' אלא ברוך הוא וברוך שמו בלבד.

ועד היום יש קהילות שבקידוש בבית הכנסת או בשמחות עונים כולם בקול רם 'אלוקינו מלך העולם', וצריך לקרוא על זה תגר מכח שני התיורוצים הנ"ל של מרן הב"ח. בשו"ע סי' קכ"ד, ס"ה כותב : "על כל ברכה שאדם שומע בכל מקום אומר ברוך הוא וברוך שמו".

וכותב המש"ב ס"ק כ"א "אם שמע ברכה שחייב בה והוא מתכוין לצאת על ידי המברך כברכת שופר ומגילה וקידוש וכה"ג, אין לענות ברוך הוא וברוך שמו דשומע כעונה, וכמאן דאמר בעצמו הברכה דמיא והוי הפסק בברכה".

ולדעת ח"א צ"ע אם נקרא הפסק לענין דיעבד ועיין שעי"ה שם אות ב' שכתב ואפשר שאפי' בדיעבד לא יצא יד"ח, ועיין בתוספת מעשה רב סי' מ"ג שמחמיר יותר, ועיין כה"ח שם ס"ק כ"ו .

פרשת השבוע : נח

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשס"א.

טעות בתפילה ושאלת גשמים

זכר צדיק לברכה

בתחילת הפרשה נאמר ו', ט - י : "אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו את האלוקים התהלך נח. ויולד נח שלושה בנים את שם את חם ואת יפת". שואלים המפרשים : למה התורה לא הזכירה את שלושת בניו מיד באומרה 'אלה תולדות נח', והפסיקה בהזכרת שבחו שהיה צדיק ותמים והתהלך לפני האלוקים? ובפרט שתרגום יונתן בן עוזיאל מתרגם 'אלה תולדות נח' - 'אלין יחוסין דגניסת נח', פ"י ממשפחת נח. ועיין ברמב"ן ובאור החיים הקדוש שפירשו העניין . ברש"י מביא שני פירושים ד"ה אלה תולדות : הואיל והזכירו ספר בשבחו, שנאמר : זכר צדיק לברכה'. כלומר, שהיה מן הראוי להזכיר קודם את בניו כיון שפתחה התורה בהצגת תולדותיו, רק כיון שהזכיר 'נח' הזכיר בשבחו שכך ראוי להזכיר צדיקים ולספר מיד בשבחם פרוש שני ראה להלן .

ואומנם לפי"ז צריך ביאור, שהרי כבר הוזכר נח בסוף פרשת בראשית ה', כ"ט "ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו" וכו', א"כ היה צריך שם לספר בשבחו. ושמא תאמר שמיד בהולדו עדיין לא הכירו צדקותו והיה ילד קטן, והלא כתוב אח"כ "ויהי נח בן חמש מאות שנה" שם, ל"ב, וכן בסוף הפרשה "ונח מצא חן בעיני ה' " ו', ח' , הרי שכבר גדל והוליד והוכרה צדקותו ועיין כלי יקר ששאל מעין זה ומה שתיירך .

שא עיניך השמימה

ויובן הענין לפי מה שביאר בעל השו"ע בספרו מגיד מישרים, בפרשה כאן מוזכר שנח היה בדור המבול וגם בדור הפלגה, שעליהם נאמר : "כי מלאה הארץ חמס מפניהם". ובדור שהיה מושחת "כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ", היה צריך לעמוד צדיק תמים שמאמין בבורא עולם אמונה תמימה וחזקה, ואם יעשה כן לא יפגע מהחמס שבעולם ומההשחתה. צדיק כנגד דור המבול שהיה מושחת, ותמים כנגד דור הפלגה שהיו כופרים. וכן מצינו באברהם אבינו ע"ה שראה את העולם וכשהגיע לארץ ישראל ראה שהיא ארץ טובה, וכתוב : "והכנעני אז בארץ" שיש בארץ אנשים רעים. אמר לו הקב"ה : "שא עיניך השמימה וראה" וכו' כלומר, אם עיניך לשמים ואתה מאמין בבורא עולם אזי הארץ שלך. אבל אם אתה מאמין בכח שלך ובטנקים שלך, תראה שמשוגלים להכנס גם לתוכך בגילה ולעשות כרצונם.

קשוט עצמן תחילה

עוד פירוש מביא רש"י שם : דבר אחר, למד שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים. וכמו שמביא במדרש תנחומא "פרי צדיק עץ חיים" מה הן פירותיו של צדיקים? מצוות ומעשים טובים. והביאור הוא : שאם רוצה אדם שתולדותיו ינהגו בדרך טובה וישרה, ילך בדרך ישרה ובתמימות ואז תולדותיו שהם בניו יהיו כמותו, כשהם יראו את מעשיו הטובים, ילמדו ממנו גם בלי שום אמירה ודיבור. ואם יאמר לבניו לעשות מעשים טובים שהוא לא עומד בהם כגון : דיבור בביהכ"נ, הרי שבניו לא ילכו בדרך שהוא אומר ולא מקיים. ואת זה לומדים מנח, נח איש צדיק תמים, ואז יולד נח את בניו.

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

נח - תשס"א - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

והיה בר אורין ובר אבהן, והיה דבוק בקבר יוסף הצדיק ולמד ושקד בתורה שם. יה"ר שהקב"ה ינקום את דמו ק-ל נקמות ה' ק-ל נקמות הופיע! ונאמר ונקיתי דמם לא נקיתי וה' שוכן בציון. שאלת גשמים

מוריד הגשם - שבח, טל ומטר - בקשה

יש בתפילה הזכרת גשמים ויש שאלת גשמים. הזכרה היא מה שאנו מזכירים ומשבחים את הקב"ה שהוא משיב הרוח ומוריד הגשם, אך אין בהזכרה זו בקשה אלא שבח. וזה אנו אומרים בברכת מחיה המתים ברכה שניה.

ושאלת גשמים באומרנו "ותן טל ומטר" היא בקשה מפורשת שמבקשים מהקב"ה "ותן", ואין זה שבח גרידא והנ"מ בטעות כדלקמן, וזה אנו אומרים בברכת ברך עלינו שהיא ברכה תשעית.

הספרדים משנים בשני עניינים

בטור כתב ס"י קי"ז על סעי' א': "ובאשכנז אין משנין בה כלל אלא אומרים בימות הגשמים ותן טל ומטר לברכה, ובימות החמה ותן ברכה. ובספרד נוהגין לשאול טל בימות החמה שאומרים ותן טל לברכה אף על גב דטל לא מיעצר מתפללין עליו שיתנהו לברכה".

וביאר הב"י ד"ה 'ובאשכנז': "נראה דתרתין קאמר, חדא דהא אשכנז אין משנין בנוסחה מימות החמה לימות הגשמים, ודלא כמנהג ספרד שבימות החמה אומרים ברכנו, ובימות הגשמים אומרים ברך עלינו. ועוד, דבאשכנז אין שואלין בימות החמה לא טל ולא מטר, ובספרד נוהגין לשאול טל בימות החמה" ועיין לכה"ח סי' קי"ז ס"ק א' שכתב שכן נהג הארז"ל, והוא תמה שאומרים משם גורי הארז"ל.

הזכרות ושבחים אינם מעין 'שומע תפילה'

הגמרא בברכות כ"ט ע"א אומרת: "טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו, שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בברכת שומע תפילה" בהזכרה באופן שלא הזכיר אפי' טל, ואם הזכיר טל אפי' בימי הגשמים אין מחזירין אותו, עיין שו"ע סי' קי"ד סעי' ה'.

כלומר, ברכת שומע תפילה נועדה לבקשות ולא לשבחים, ולכן אם שכח משיב הרוח ומוריד הגשם מחזירין אותו ולא יכול לאומרו בשומע תפילה, אבל תן טל ומטר בברכת השנים אם לא אמרו אין מחזירין אותו ויכול לאומרו בשומע תפילה שהרי זה שבח.

וכן לענין הזכרת הבדלה בתפילה שאומר "אתה אמרת להבדיל בין קדש לחול" לנוסח ספרד, ולנוסח אשכנז "ותבדל ה' אלוקינו בין קדש לחול" וכו', אם לא אמרו ב'אתה חונן' לא יאמר בשומע תפילה שאין זה בקשה, אלא יאמר על הכוס. וכן אומר בפירוש תוס' ד"ה מפני: שהזכרות והבדלה ושאר שבחים "אסור שאינם מעין שומע תפילה", ודוקא צרכיו כגון: חולה בתוך ביתו או היתה שדהו צריכה מים.

"פדנו והצילנו" היא בקשה

אם שכח לומר במוצאי שבת 'אתה חוננתנו' ואין לו יין לקדש עליו וגם למחר לא יהא לו יין, יאמר בשומע תפילה, ואם לא אמר חוזר ומתפלל עיין שו"ע סי' רצ"ד סעי' ב', ובא"ח פרשת ויצא ש"ש אות ג'. וכן אסור לו לעשות שום מלאכה עד שיאמר 'ברוך המבדיל בין קדש לחול'.

והנה היום בנוסח של 'אתה חוננתנו' מוסיפים הספרדים 'פדנו והצילנו משטין וכו', ולנוסח אשכנז "החל עלינו וכו' מנוקים וכו' " זה בקשה ותחינה לקב"ה, ויכול לאומרה בשומע תפילה אם חושש שישכח לומר אחרי התפילה מיד ברוך המבדיל בין קדש לחול..

יש בענין הזה ג' שיטות בפוסקים:

א. דעת רוב הפוסקים: שאומר על כל הברכות של חזרת הש"צ ברוך הוא וברוך שמו, כששומע שלא ע"מ לצאת לעצמו, אבל ברכות שיוצא בהן כגון: קידוש, הבדלה, תקיעת שופר, מגילה וכדו' אסור לענות אחריהם ב"ה וב"ש.

ב. דעת בעל הספר מעשה רוקח על הרמב"ם פ"א ס"ק י"א: עונה על כל הברכות אף על אלו אשר יוצאים בהם ידי חובתם כגון: תקיעות, ומגילה וכדו'.

ג. דעת הברכי יוסף סי' רי"ג ס"ק י: בתחילה כותב שבברכות שיוצא בהן יד"ח לא יענה ברוך הוא וברוך שמו בשם מהר"ש אבוהב בס' דבר שמואל, ובספר 'שושנים לדוד' הביא מי שחלק על הרב הנזכר - "ועתה אמת אגיד וכו' ולא מצאתי ראיה מכרעת וכו' והואיל ונפק מפום אריותא כמ"ש הרב הנזכר נכון לזוהר אך אין למחות במי שעונה ב"ה וב"ש". כלומר, שלכתחילה לא יאמר ואם אמר אין זה הפסק, וכן נוהגים.

ברוך המחזיר אבדה לבעליה

ישנם עדות שעד היום אומרים ברוך הוא וברוך שמו בברכות של חובה. פעם ערכת חופה וקידושין לבתו של כבי' האדמו"ר הבבא סאלי זצ"ל, ואמרתי לחתן שאני מכוון להוציא אותו יד"ח, ושהוא יתכוון לצאת יד"ח ולכן לא יענה ברוך הוא וברוך שמו על הקידוש. ואמר לי הבבא סאלי זצוק"ל שמקובל מסבו סידנא רבי יעקב זצ"ל שעונים ברוך הוא וברוך שמו. לאחר זמן מצאתי בספרו של האדמו"ר רבי יעקב "שערי תשובה" קראתיו בחודש אלול שהוא כותב שצריך לענות ב"ה וב"ש, וכשהראיתי זאת לבבא סאלי שמח מאד ואמר "ברוך המחזיר אבדה לבעליה". ועל כן יש לנהוג לכתחילה כברכי יוסף, ומי שנהג לענות יש לו על מי לסמוך ויעשה כמנהג אבותיו.

בענין אם חייבים או נהגו לומר בהו"ש על כל הזכרת ה' עם ברכה הפותחת בבא"ה או על כל ענין של ברכה. למשל, כשהכניס בברכת כהנים אומרים את הפסוקים יש שם ה', משמע כהנסי' בבא"ה בס"י קכ"ח ס"ק כ"ח משם הדב"ש סי' רצ"ה שבעת שהש"צ מקרא לכהנים את שם ה', וכן בעת שהם אומרים את שם ה' בפסוקים יענו בהו"ש ואמנם מהפ"ח שם ס"ק י"ג וכן בס"י קכ"ד ס"ק ה', משמע שעונים רק על שם ה' שמוזכרים הכהנים. ומי שמענין בשו"ת ד"ש הנזכר יראה שהוא נוטה להסכים לשיטה זו. ועיין ברכ"י שם ס"ק י', וכה"ח ס"ק ז"ך, ובא"ח פרשת תצוה אות ט"ו למסקנה אחרי שנהגו כן, יש לענות בהו"ש רק על הזכרת ה' בברכת כהנים כשהכניס מזכירים את שם ה' בפסוק.

חשיבות עניית אמן

בעניית אמן מצאנו חשיבות גדולה מאוד, ומביא בב"י בס"י קכ"ד משם הרב אבודרהם שאילו היה האדם יודע חשיבות ומעלת עניית אמן היה שמח שמחה גדולה. והעונה אמן אחר ברכות הש"צ נחשב לו כאילו התפלל ג' תפילות: א. תפילת לחש שלו ב. תפילת החזרה של הש"צ בעומד ומקשיב ומכוון. ג. נחשב לו לתפילה שלישית. כי גדול העונה אמן יותר מהמברך ברכות נ"ג, ומי שיודע להבדיל בכוונת אמן, בין אמן שפירושו אמת בלבד, לבין אמן שפירושו אמת וכן יהי רצון, יכוון. ומי שלא יודע יכוון רק אמת. ופירוט הכוונות בפירוש אמן, עיין לכה"ח סי' ה' ס"ק י"ג, י"ד, ובס"י נ"ו ס"ק י"ד, ועוד יוסף חי פרשת ויחי אות ט"ז, שיש אמן שפירושו אמת והוא אמן שעונים על ברכת המצוות, ויש אמן שפירושו אמת וכיה"ר על ברכות השבח, ויש על ברכות תפילה ובקשה, ויש מאוד מאוד להזהר שלא יחליף, עיי"ש - ובסידור קול אליהו כתבנו את פירושי אמן לפי הנ"ל.

בהזכירנו שבחי וברכות הצדיקים נזכיר את שבחו של הרב הלל אליהו בן ברכה ליברמן הי"ד, שהיה עושה כל פעולותיו על פי התורה והיה שואל ודורש דעת תורה על כל מעשה אשר יעשה, והיה בבחינת צדיק תמים כפשוטו וכמדרשו והיה בעל מידות טובות ומיוחדות, ובעל מעשים טובים.

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

נח - תשס"א - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

שכתב: שאין אדם יכול לכוון כני"ל וע"כ טוב שיחזור בעצמו על התפילה ולא יסמוך על הש"צ ובפרט אם הש"צ מבליע מילים ב"ח שם ועיין לכה"ח שם ס"ק נ"ו ולמשי"ב ס"ק מ', ולשלמי ציבור באורך מעמוד קי"ח ע"א והלאה, ועיין לתוס' ר' יונה על הרי"ף דף כ' ד"ה 'טעה' שמסכים לסברת הבה"ג.

שכח לומר ותן טל ומטר

אם לא אמר "ותן טל ומטר" לא ב"ברך" וגם לא ב"שמע קולנו", והתחיל מילת רצה'?

אומרים התוספות בשם הירושלמי ברכות כ"ט ע"ב ד"ה "הא דאדכר": לא חייב לחזור לברכה התשיעית 'ברך עלינו', אלא יחזור לשמע קולנו. אומר התוספות רבנו יונה דף כ' מדפי הרי"ף ד"ה והא דאמרין: חכמי צרפת פירשו שאם טעה והזכיר רצה' והוא באמצע 'מודים', נראים הדברים כיון שאם היה נזכר קודם שמע קולנו לא היה צריך לחזור אלא לשמע קולנו, גם עכשיו די לו לחזור למקום שהיה יכול לתקן היינו, לשמע קולנו, ור"י מסכים לזה.

בשו"ע: נפסקה ההלכה שאם אמר שמע קולנו והתחיל רצה או מודים חייב לחזור לברכה תשיעית לברך עלינו, כי שם מקום הברכה עיין ס"ק קי"ז ע"ג ה', ולכה"ח שם ס"ק ט"ל, ולהגר"א שם ס"ק י"ב, ולבא"ח שם י"ח. אומר ה"ב"י: בה"ג אומר שזה מחלוקת בין הבבלי לירושלמי, ומכיון שכך דבריו דברי קבלה, חוזרים לברך עלינו ולא לשמע קולנו. וכ"כ הב"ח שם מכיון שכל דבריהם דברי קבלה וכן פסק השו"ע שאם נזכר אחר שסיים שמע קולנו קודם שהתחיל רצה אומר במקום, אבל אם התחיל רצה חוזר לברך עלינו. כלומר שתקנת שמע קולנו טובה רק אם נזכר עד שמע קולנו ולא לאחריה.

וכן פסק הרמב"ם הלכות תפילה פ"י הלכה ט' וז"ל: "מי ששכח שאלה בברכת השנים, אם נזכר קודם שומע תפילה - שואל את הגשמים בשומע תפילה, ואם אחר שברך שומע תפילה - חוזר לברכת השנים". מה הדין אם לא אמר 'ברך עלינו', או לא אמר 'ותן טל ומטר לברכה' והגיע לשמע קולנו וגם שם לא אמר, והגיע לאלוקי נצורי וחזר לישמע קולנו? כמו שאומרים התוספות והירושלמי, ולא חזר לברך עלינו האם יצא ידי חובה או לא?

לפי הבא"ח רוב הפוסקים: לא יצא ידי חובה וחייב לחזור לראש התפילה. יש מי שאומר: יש כאן ספק ספיקא, אולי ההלכה כמו הירושלמי ואולי כמו הבבלי, ואולי אין בכלל מחלוקת בניהם ולכן אם אמר בשמע קולנו יצא ידי חובה. במקרה כזה אע"פ שלא טוב לכוון לחזרה, מוטב שיכון לחזרה של שליח ציבור מתחילה ועד סוף, או שיחזור ויתפלל עמידה ויאמר כך: אם אני צריך לחזור התפילה הזו תפילה, ואם אני לא חייב לחזור הרי זו תהיה תפילת נדבה, ואז יצא ידי חובה כו"ע.

אדם אמר ברוך אתה ה' מברך השנים, עשה הפסקה ולא התחיל 'תקע' אעפ"כ יכול לומר 'ותן טל ומטר' כהמשך של 'מברך השנים', כי כתב השו"ע: שפוסקים כדעת הרב"א ולא כדעת רבי יונה ויכול לומר במקום ותן טל ומטר לברכה.

הזכרנו לעיל סברת המש"ב שימתין עד שיאמר שמע קולנו, אבל רוב הפוסקים חולקים ואומרים, שיכול לומר במקום ותן טל ומטר לברכה אחרי שאמר 'ברוך אתה ה' מברך השנים' לפני שהתחיל 'תקע', שמא ישכח לאומרו בשמע קולנו. אבל אם התחיל מילת תקע' יחכה עד שמע קולנו. ולמעשה גם המאמ"ר סובר כמש"ב ועיין לש"צ עמוד קכ"ט ע"א.

לא כדאי לסמוך על שמיעת חזרת הש"צ

אדם התפלל בעשרת ימי תשובה ואמר 'האל הקדוש' במקום 'המלך הקדוש' והמשיך 'אתה חונן', מהדין הוא צריך לחזור. אלא שהוא חושב בליבו שיפסיק כאן עד שישמע ש"צ לחזרה ויצא ידי חובה בחזרה. האם

טעה ולא הזכיר טל ומטר

אדם שלא הזכיר 'ותן טל ומטר לברכה': אם נמצא קודם שומע תפילה יכול לאומרו בשומע תפילה שהוא בקשה, לפני כי אתה שומע' וכו'. אם אמר ברוך אתה ה', ולא אמר 'שומע תפילה' יאמר 'למדני חוקיך' ויאמר ותן טל ומטר לברכה ויחזור לומר 'כי אתה שומע תפילתי' וכו'. ואם סיים ברוך אתה ה' שומע תפילה ועוד לא אמר 'רצה' יכול לאומרו במקומו וימשיך 'רצה' כדלהלן.

אם אמר 'ברכנו' ולא אמר 'ותן טל ומטר לברכה' וסיים 'ברוך אתה ה' לפני שאמר 'מברך השנים', לפי כל הדעות יאמר 'למדני חוקיך' ויחזור ויאמר ותן טל ומטר.

אבל אם כבר אמר 'מברך השנים' ועוד לא אמר את מילת 'תקע', אומר הרב שלמי ציבור דף קכ"ט ע"א: שיאמר על המקום "ותן טל ומטר לברכה", וזה יצא כך: 'ברוך אתה ה' מברך השנים ותן טל ומטר לברכה' ועיין למש"ב ס"י קי"ד ס"ק ל"ב, וביאור להלכה שם, וכן פסק בא"ח פרשת בשלח אות י"ח.

שכח ושמע מהש"צ

הבה"ג מביא תוס' ד"ה טעה כ"ט ע"ב שאם מתפלל בצבור ולא אמר מעניינו כגון: טל ומטר, או יעלה ויבא יכול לשמוע את חזרת הש"צ ולצאת ידי חובה. ומיהו צריך לדקדק בכל אות ואות, ואע"פ שהוא בקי יכול הש"צ להוציאו שכן יש לנו כלל 'כשם שפוטרו את שאינו בקי כך פוטרו את הבקי'. ומביאים התוס' ראייה לדבריהם מהגמרא בראש השנה דף ל"ד ע"ב: שרבן גמליאל פטר את העם שבשדות משום שהם טרודים ואנוסים, אבל למי שטעה לא חשבינן ליה לא התפלל כלל, ואי הדר ושמע משליח ציבור יצא ולא צריכים להחזירו.

והקשה בב"י בס"י קכ"ד ד"ה ותמהני: הרי אין הלכה כרבן גמליאל אלא כתנא קמא שלא יוצא ידי"ח משמיעתו את הש"צ אם הוא בקי? ומתוך: שאפשר שרבן לא חולקים "אלא כשלא התפלל כלל, אבל אם התפלל וטעה מודו לרי"ג שש"צ פוטרו".

וא"כ, עלינו לברר לשם מה הש"צ חוזר על התפילה, בשלמא בדורות הקודמים שלא ידעו להתפלל ולא היה להם סידורים עשו חזרת הש"צ אבל בימינו מה התועלת? וקשה לומר שעבור מקרא כני"ל שהזכיר הבה"ג.

חזרת הש"צ גם אם כולם בקיאים

מביא הרמב"ם בתשובותיו מובא בב"י ס"י קכ"ד ד"ה וכתב הרד"א ששאלו אותו, היכא שכל הציבור בקיאים גדולים האם יחזור הש"צ התפילה או לא? וענה להם: שהואיל ותקנו את החזרה להוציא את מי שאינו בקי אין ברכתו לבטלה, ואע"פ שאין בציבור מי שאינו בקי. וכמו שהשאריו על תילה את ברכת מעין שבע, אע"פ שהיום אין עם בשדות ולא מאחרים, וכך פסק בשו"ע שחוזר להתפלל "לקיים תקנת חכמים" שו"ע ס"י קכ"ד ע"ג.

ע"פ הקבלה מעלתה גדולה מן הלחש

האר"י הקדוש מביא שגם על פי הקבלה יש בה עניין גדול ונשגב וכותב: אע"פ שלא נתנה רשות לגלות כל דבר ודבר אבל לדעת שמעלת החזרה גדולה מן הלחש ושתיהם חובה. ועל כן יעמוד בחזרה ויקשיב כל מילה ומילה שאומר הש"צ, רק בשעת הדחק יאמר התפילה בלי חזרה או בחזרה קצרה, אבל לכתחילה צריכים להזהר בה שגם ע"פ הקבלה וגם ע"פ הפשט מעלתה חשובה ונשגבה ועיין לכה"ח שם ס"ק ב', ולבא"ח תרומה אות ב' וזה לשון השו"ע קכ"ד ע"ג י', על אדם שמכוון לחזרת הש"צ כדי לצאת ידי חובה: "כיוון דעתו וישמע מהש"צ כל י"ח ברכות מראש ועד סוף כאדם שמתפלל לעצמו". ובב"י כתב: שצריך שישמע כל התפילה וידקדק מפי החזן כל אות ואות של התפילה, הא לאו הכי לא יצא ידי"ח. ועין למהרש"ל

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

נח - תשס"א - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

על פני האדמה, כל זה לנוסח אשכנז כנ"ל. אבל לנוסח ספרד שיש הבדל בין קיץ לחורף על תחילת הברכה "ברך" בחורף, ו"ברכנו" בקיץ אי"כ אם יאמר "ואת כל מיני תבואתה לטובה ותן טל ומטר לברכה" תשעים פעם עכ"ז אם אחרי רופא חולי עמו ישראל ימשיך לפי הרגל לשונו ויאמר ברכנו הרי שלא הרויח מאומה. ועיי"כ אם יאמר תשעים פעם "רופא חולי עמו ישראל ברך עלינו" מספיק כדי שאם פעם יסתפק אם אמר ברך עלינו או ברכנו שלא חייב לחזור. ולא יאמר ברך עלינו ה' אלוקינו את השנה הזאת תשעים פעם כי אין להזכיר שמות קדש בדרך זו כנ"ל עיין בה"ח קי"ד ס"ק ס'.

וכבר אמרו המפרשים שבשינוי מזג האוויר בדי"כ אדם בקיץ אוכל פחות ובחורף יותר, ולכן אחרי רופא חולי עמו ישראל' אומרים בקיץ ברכנו או ברך עלינו בחורף, פירוש נוסף כתוב "צינים פחים בדרך עיקש שומר נפשו ירחק מהם", לעיתים אדם שומר על עצמו ובכל אופן נפגע גם ללא אשמתו מ"שפעת".

כתוב שאם אדם יש לו בבית אורחים ומקדש על היין ואם שותה מכוס היין של הקידוש האורח יקפיד, על כן, או שינקה את פיית הכוס או שיתן לו בכוס קטן מן היין, וכן יעשה לבי"ב אם הוא לא מרגיש טוב.

שואל הרב בית דוד ח"א סי' מ"ז: מה הדין אם אמר עשרים ותשעה יום "ותן טל ומטר לברכה", וביום השלושים טעה ואמר 'ברכנו' או ותן ברכה במקום ותן טל ומטר, וביום ה"א אמר כרגיל, וביום השלושים ושתים הסתפק אם אמר או לא, כעת אם נקח את היום השלושים שטעה בו אעפ"כ בסך הכל יש לו שלושים יום.

או נאמר כיון שיום אחד טעית באמצע בטל לך כל השלושים יום כי בעיני שלושים יום רצופים בלי הפסק, וצריך שלושים יום מיום הטעות. וכותב עי"ז ר"פ ח"ב סי' י"ז "וכעת אין לי פנאי לדבר בספק זה".

אולם כותב בבא"ח פרשת בשלח - אות ט"ו: "מיהו אם לא הוחזק שלושים יום שהזכיר כהוגן אלא ברור לו שטעה בתוך השלושים יום, אין לזה חזקה שלושים, וכל שהוא מסתפק הרי זה חוזר. ואם התפלל שלושים ולא נזדמן לו שטעה בבירור אלא נזדמן לו שנסתפק ולכן חזר בשביל הספק, פסקתי דאם אחר השלושים חזר ונסתפק הרי זה חוזר להתפלל, ויתנה בדעתו קודם דאם לא טעה תהיה תפילתו בתורת נדבה".

הכוונה כך, אם התפלל שלושים יום שלם, רק באמצע נסתפקת אם אמרת או לא ובגלל זה חזרת אז עכשיו בשלושים וחמש יום אתה מסופק תחזור בנדבה. אבל אם אתה תוך השלושים אמרת ברכנו או ותן ברכה ולא אמרת ותן טל ומטר ועיי"כ חזרת והתפללת, אז צריך שלושים יום רצוף מה שכתב ברב פעלים הנ"ל את ספקו של הרב בית דוד שאין לו זמן לפותרו כתב את הפסק בבא"ח הנ"ל.

השנה שחל ליל ז' במר חשוון בליל מוצאי ש"ק, י"א שלא יכול ביום שבת לומר תשעים פעם כנ"ל כדי שלא יהא נראה כמכין משבת לחול. אולם במוצאי שבת לפני ערבית או אחריה יכול לומר תשעים פעם כדי להסתלק מן הספק. וכבר הזכרנו לעיל שיי"א שיאמר מאה ואחד פעם, וי"א מאה ושלוש פעמים.

אנו אין לנו אלא פסק השו"ע שמספיק תשעים פעם לדעת הט"ז אם תוך שלושים יום היה חולה ולא התפלל ואעפ"כ נחשבים לו לשלושים יום וא"צ להשלים, ואין זה סותר לספקו של הרב בי"ד הנ"ל ולא לפסק של הבא"ח הנ"ל כי יש הבדל אם התפלל וטעה לבין כלל לא התפלל.

מפקיעי שערים

על ברכת השנים כתוב בגמרא ומובא בטור: "תשיעית ברכת השנים, ומה ראו לאומרה בתשיעית כנגד מפקיעי שערים דכתיב 'שבור זרוע רשע' ודוד אמרו בתשיעית ד'אשרי האישי וילמה רגשו גויים" שתי פרשיות הן".

אומר הב"י: דרש רש"י שבור זרוע רשע אלו המיקירים את התבואה ומפקיעים את השערים, וממאי דכתיב במפקיעי שערים בהאי פרשתא? "יארוב במסתר כאריה בסוכו יארוב לחטוף עני" וכי הליסטים אורב את העני ולא את העשירי? אלא האי אורב במפקיעי שערים נאמר, שרוב דעתן

השליח ציבור מוציא את האדם ידי חובה? ומה שפסק הבה"ג מדובר אם גמר את כל התפילה או רק חלק ממנה.

או למשל, לא אמר 'יעלה ויבא' בבוקר, ורוצה לחכות לחזרה של החזן ולצאת ידי חובה, אומר הרב 'שלמי ציבור' דף קי"ח: "ויש שערוריה גדולה בעונותינו הרבים יש דעות שונות, בדיני חבריא בין בעוון על הרוב איכא תרתי לריעותא, הן מצד השליח צבור הן מצד השומעים ואי"א לומר ונקח, כי מי יכול לשמוע את כל התפילה כולה ולא יאבד איזה קטע אחד ממה שאומר השליח ציבור. ועוד, אם השליח ציבור בולע כמה מילים לא תועיל השמעת חזרתו. על כן, לא כדאי לסמוך על החזרה משליח ציבור.

וכן הוא דן שם אם מועיל לשמוע חלק מהחזרה שהוא חייב בה, ואם צריך לשמוע כל החזרה אפי' שהוא חייב בברכה אחת בלבד עיין לרע"א המובא בביאור להלכה, ובכה"ח שם ס"ק ז"ן.

כל הפוסקים אומרים שאם אמר בעשרת ימי תשובה 'האל הקדוש' ולא 'המלך הקדוש' חוזר. ויש שאומרים שאם אמר בברכת מעין שבע 'האל הקדוש' שאין כמוהו במקום 'המלך הקדוש' שאין כמוהו לא חייב לחזור, אבל האר"י אומר: שזה חלק מהתפילה ואם לא אמרה חייב לחזור וכן נפסק בבא"ח פרשת ניצבים - אות י"ח.

ואיך חוזר? אם נמצא לפני 'ברוך אתה ה' מקדש השבת' יחזור ויאמר המלך הקדוש וימשיך הלאה. אבל אם אמר כבר 'ברוך אתה ה' מקדש השבת' יחזור לתחילת התפילה של מעין שבע. ואם אמר בא"ה וטרם המשיך 'מקדש השבת' יאמר 'למדני חוקך' ויחזור להמלך הקדוש.

התפלל תפילת חול בליל שבת

כתוב בשו"ע בהלכות שבת סי' רס"ח סעי' י"ג אם התפלל בערבית בליל שבת תפילה של חול או התפלל בליל שבת של חול המועד ולא אמר יעלה ויבא, חייב לחזור.

ועי"ז אומר השו"ע: יכול לשמוע את תפילת מעין שבע שאומר הש"צ. הכיצד הרי הש"צ לא מזכיר יעלה ויבא אי"כ איך המתפלל יצא ידי חובה? ועוד, מעין שבע מוציא במקום שבע? אלא מכיון שתפילת ערבית רשות יוצא ידי חובה. כל זה לפי הפשט, ויתכן ובחוו"מ או בימי הגשמים לא יצא ידי"ח.

אבל אומר הבא"ח משם האר"י: תפילת מעין שבע היא חלק מתפילה שחז"ל תקנו, וזה במקום שבע. ואם אדם טעה ואמר בליל שבת תפילה של חול או לא התפלל, וכן אם לא אמר יעלה ויבא בשבת חול המועד, יאמר לחזן שיכוון להוציא ידי חובה. ובזה כולם מודים שיכול לכוון לש"צ ובלבד שגם הש"צ יכוון להוציא ויעיין למש"ב שם ס"ק כ"ח, ולכה"ח שם ס"ק נ"ג וס"ק נ"ו, נ"ז. אולם עיין רע"א על סי' קי"ד סעי' ה', ור"פ ח"ד סי' ו'.

ישנם עדות שמגיעים לתפילת מעין שבע, החזן אומר 'קונה ברחמינו שמים וארץ' הקהל ממשיך הלאה בקול, ואם אדם רוצה לצאת ידי חובה רצוי שישמע מהחזן את סיום הברכה.

מסופק אם אמר ברך עלינו

אם אדם התפלל ומסופק אם אמר ברך עלינו או אם אמר ותן טל ומטר? כתוב שתוך שלושים יום מסתמא אמר כמו שרגיל בכל יום ועיי"כ חייב לחזור ולהתפלל. כתוב בשו"ע: שאם אדם יזכיר תשעים פעם לא חייב לחזור עיין סי' קי"ד סעי' ח', ט'.

אומר המש"ב: איך חוזר תשעים פעם? "והוא הדין לענין שאלה אם אמר תשעים פעם ברכת השנים עד אחר תיבת 'ותן ברכה' בימות החמה, או עד אחר תיבת 'ותן טל ומטר' בימות הגשמים, די לו ולא יתחיל מתחילת הברכה ברך עלינו רק יאמר 'ואת כל מיני תבואתה לטובה ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה' תשעים פעמים מספיק ולא צריכים מאה ואחד פעם עיין סי' קי"ד ס"ק מ', מ"א.

והטעם שלא יתחיל מברך עלינו הוא, כי הנוסח הוא "ברך עלינו ה' אלוקינו" וכי' כדי שלא יזכיר תשעים פעם ה' אלוקינו, עיי"כ מספיק אם הוא מתחיל "ואת כל מיני תבואתה לטובה ותן טל ומטר לברכה". וי"א שימשיך

קול צופיך

מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

נח - תשס"א - מאת מרן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

להפקיע מהעניים, וכבעי דוד רחמנא עליה "שבור זרוע רשע" תן שובע בעולם ושבור זרועו שלא יהיה לו שום רווח ממה שצבר ואגר. מפקיעי שערים זה חמור, כתוב לגבי עדים שבאים להעיד אנו אומרים להם שאם יעידו שקר זה גורם לעצירת גשמים, והפירות יהיו ביוקר, העדים יכולים לומר לא אכפת לנו, אבל אם נבא ונאמר להם שזה ששכר אותם כל הזמן יאמר להם עדי שקר אלה, כמו שכתוב על איזבל שכרה שני אנשים בני בליעל לאמר תבואו להעיד עדות שקר, היא בעצמה קוראת להם בני בליעל עיין סנהדרין דף כ"ט ע"א.

עכשיו בתקופת שנת השמיטה אנו כל הזמן מקווים שתבא הגאולה, וכשיבא המשיח אומר הרמב"ם שהוא יעשה חשבון חדש לשמיטה עיין רמב"ם הלכות מלכים, וכל עוד המשיח לא בא אסור להפקיע שערים אדרבה צריך לעזור כדת וכדין לקיים מצוות שמיטה, אבל לא ע"י הפקעת שערים.

ומיד כל חיה אדרשנו

כתוב על נח, שעד תקופתו היה אסור לאכול בהמות, ומנח והלאה היה מותר. וכתוב: "שופך דם האדם דמו ישפך כל אדם אדרשנו ומיד כל חיה אדרשנו". אומר אב"ע: הקב"ה אכן מענישם, וכן אומר רמב"ן: אע"פ שהם בהמות ואין להם שכר ועונש. אומר אב"ע במקום אחר בפרק ט"ז פסוק י"ב: החיה הרביעית בדניאל זה ישמעאל. ואם הם עושים ומזיקים הקב"ה אומר אני מהם אתנקם מאלה שמתנהגים כמו חיות. וכתוב שם בדניאל פרק ז' פסוק י"ג אחרי נקמת ה' בחיה הרביעית 'וארו עם ענני שמיא' - היינו משיח משמים.

כתוב "וישאר אך נח" שאיחר להביא אוכל לאריה והכהו. אומר אחד המפרשים כך: כשהיה נח צריך לקחת מהאוכל הוא היה צריך לומר 'רבש"ע תן ברכה באוכל הזה', כמו שאדם יש לו פרנסה, יש לו תבואה אומר 'תן ברכה בזה', כן עשה נח. אבל כשהביא נח לאריה אוכל, החל האריה לנהום ולצועק מה נח נותן לו אוכל מעט, והכהו. וכתוב שלא היתה לנח מנוחה לא יום ולא לילה מכל הטירחא וע"ז נאמר 'ויזכר ה' את נח". הקשת זה סימן לא טוב וכשמברך את ברכת הקשת צריך להרהר בתשובה. ויהי רצון שזוכה לחזור בתשובה שלמה, והקב"ה יצילנו מכל מיני פגעים ונגעים רעים משטינים ומחבלים "חרבם תבא בליבם וקשתותם תשברנה" ונלך קוממיות בארצנו בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן.

ירוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

